

О. Ю. Єрфорт

кандидат економічних наук, старший викладач кафедри менеджменту Донбаської державної машинобудівної академії, Краматорськ, Україна, ol.erfort@gmail.com

І. Ю. Єрфорт

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри економіки підприємства Донбаської державної машинобудівної академії, Краматорськ, Україна, erfort.irin@gmail.com

**РОЗВИТОК МЕХАНІЗМІВ КРЕДИТУВАННЯ
ЗДОБУТТЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ**

Анотація. Статтю присвячено проблемі фінансової доступності якісної вищої освіти для населення України. За відсутності масової програми студентського кредитування платна вища освіта в провідних закладах вищої освіти (ЗВО) країни не доступна українським громадянам, що посилює соціальну нерівність у суспільстві. На підставі аналізу чинної програми пільгового державного студентського кредитування обґрунтовано, що вона не є життєздатною як кредитна через порушення ключового принципу зворотності коштів. Розглянуто потенціал застосування в Україні кредитування здобуття вищої освіти з виплатами, які залежать від майбутніх доходів випускників. Підбрано базові параметри такої програми, що дають можливість збалансувати інтереси випускників і фінансові можливості держави в умовах істотного тіньового сектору економіки й помірної інфляції. Визначено обсяг коштів на здійснення запропонованої програми кредитування для студентів, які навчаються у ЗВО, підпорядкованих Міністерству освіти і науки України.

Ключові слова: фінансова доступність вищої освіти, кредити на навчання, програма студентського кредитування, бюджетні видатки на вищу освіту.

Табл. 6. Літ. 21.

Olga Erfort

Ph. D. (Economics), Donbass State Engineering Academy, Kramatorsk, Ukraine, ol.erfort@gmail.com

Irina Erfort

Ph. D. (Economics), Associated Professor, Donbass State Engineering Academy, Kramatorsk, Ukraine, erfort.irin@gmail.com

THE DEVELOPMENT OF STUDENT LOANS IN UKRAINE

Abstract. High tuition fees have become a serious challenge for many Ukrainian households since the mid- 90th of the last century when the private sources were introduced in the system of higher education financing. Today, the share of an annual university tuition fee in the income of an average Ukrainian household (per capita) is larger than, for example, in the USA, UK, Australia, Korea, or Japan. Student loans help to tackle the problem of financial accessibility of higher education in many developed countries, and the similar program exists in Ukraine as well. However, due to the negative real interest rates and high level of subsidies, the existing loan program has appeared to be too expensive from the point of view of public expenditure. After analyzing statistical data, the authors estimate that the existing loan program loses more than 59.4 % of its financial potential per circle. This is the key reason why it cannot be used to increase the financial accessibility of higher education. Aiming to improve the situation, the authors propose to introduce income-contingent loans (ICL) in Ukraine. The large scale of the shadowy sector in the Ukrainian economy and the lack of income transparency are

© Єрфорт О. Ю., Єрфорт І. Ю., 2018

considered as a serious pitfall on the path towards income-contingent loans in Ukraine. To strike the right balance between students' interests and government financial possibilities, the authors propose to use the living wage as the benchmark for calculating the minimum amounts of loan repayments. The top amount of repayments is capped by 15 % of the graduator's personal net income. The authors estimate the average period of loan returns and the amount of money necessary for launching such a program at the universities under the Ukrainian Ministry of Education.

Keywords: financial accessibility of higher education, loans for training, a student loan program, budgetary expenses for higher education.

JEL classification: H52, H81, I22.

О. Ю. Ерфорт

кандидат экономических наук, старший преподаватель кафедры менеджмента Донбасской государственной машиностроительной академии, Краматорск, Украина

И. Ю. Ерфорт

кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры экономики предприятия Донбасской государственной машиностроительной академии, Краматорск, Украина

РАЗВИТИЕ МЕХАНИЗМОВ КРЕДИТОВАНИЯ ПОЛУЧЕНИЯ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ В УКРАИНЕ

Аннотация. Статья посвящена проблеме финансовой доступности высшего образования для населения Украины. При отсутствии массовой программы студенческого кредитования платное высшее образование в ведущих вузах страны не доступно украинским гражданам, что усиливает социальное неравенство в обществе. На основе анализа действующей программы льготного государственного студенческого кредитования обосновано, что она не является жизнеспособной как кредитная из-за нарушения ключевого принципа возвратности средств. Рассмотрен потенциал применения в Украине кредитования получения высшего образования с выплатами, которые зависят от будущих доходов выпускников. Подобраны базовые параметры такой программы, позволяющие сбалансировать интересы выпускников и финансовые возможности государства в условиях значительного теневого сектора экономики и умеренной инфляции. Определен объем средств на осуществление предложенной программы кредитования для студентов, которые обучаются в вузах, подчиненных Министерству образования и науки Украины.

Ключевые слова: финансовая доступность высшего образования, кредиты на обучение, программа студенческого кредитования, бюджетные расходы на высшее образование.

Сучасну національну систему фінансування вищої освіти можна охарактеризувати як змішану з використанням коштів українських студентів. Як свідчить міжнародна практика, щоб забезпечити фінансову доступність вищої освіти для населення, невід'ємною складовою такої системи повинна бути програма пільгового студентського кредитування. Через низький рівень доходів плата за навчання в державних закладах вищої освіти (ЗВО) є для більшості вітчизняних домогосподарств набагато обтяжливішою, ніж у розвинутих країнах, зокрема у США, Великобританії, Південній Кореї, Японії, Австралії. Сприяючи збільшенню людського капіталу, кредити на навчання є джерелом інвестицій у розбудову як країни загалом, так і її окремих регіонів.

Питання вибору стратегії ефективного економічного зростання, розвитку кредитування в Україні, у т. ч. споживчого, розглядалися багатьма вітчизняними вченими, зокрема В. М. Гейцем [1], А. І. Даниленком [2], Н. М. Шелудько [3; 4]. Ефективність бюджетних і податкових механізмів, необхідних, у т. ч., для розвитку освіти, висвітлено в працях В. П. Вишневського [4], І. О. Луніної [5], А. М. Соколовської [6]. Стосовно вужчої проблематики студентського кредитування слід зауважити, що її предметно досліджували переважно іноземні вчені в середині й наприкінці ХХ ст., коли механізми кредитування здобуття вищої освіти активно впроваджувались у західних країнах. Так, А. Р. Прест, Н. Барр і М. Блауг [7–9] підвели теоретичний фундамент, необхідний для використання кредитних механізмів у секторі вищої освіти. Б. Чапман [10] обґрунтував переваги кредитів на навчання з виплатами, котрі залежать від рівня доходів випускників, перед іншими видами студентського кредитування. А. Зідерман [11] та М. Вудхол [12] оцінили вплив різних схем студентського кредитування на показники участі населення у вищій освіті, порівняли ефективність грантів і кредитів на навчання. Вітчизняні науковці й провідні фахівці освітньої галузі, такі як Т. М. Боголіб, С. В. Даниленко, Л. О. Збараська, О. В. Люта, О. М. Робак [13–17], вивчали окремі аспекти студентського кредитування в Україні в контексті розв'язання загального завдання поліпшення системи фінансового забезпечення вищої освіти.

Враховуючи те, що для багатьох студентів в Україні вища освіта залишається платною, питання, пов'язані з розвитком і вдосконаленням програми студентського кредитування, є актуальними та потребують подальшого детальнішого розгляду.

Метою статті є аналіз чинної програми пільгового державного студентського кредитування в Україні на предмет можливості її поширення на більший контингент студентів за нинішніх макроекономічних умов, а також розвиток методологічного підґрунтя для впровадження в Україні кредитів на навчання з виплатами, що залежать від майбутніх доходів, щоб збалансувати фінансові інтереси держави й випускників ЗВО.

Можливість навчатись у вітчизняних ЗВО за рахунок бюджетних коштів не нівелює проблему фінансової доступності вищої освіти: за значної корупції важко забезпечити повністю справедливий розподіл обмеженої кількості бюджетних місць між абітурієнтами. Крім того, з огляду на істотну різницю в доходах громадян, чимала частина яких походить із тіньового сектору економіки, важко встановити критерії такого розподілу.

В умовах платної вищої освіти кредити на навчання виконують дві важливі функції. Перша полягає в перенесенні основного фінансового тягаря, пов'язаного з оплатою навчання, з періоду підготовки у ЗВО (протягом котрого студенти зазвичай не мають власних доходів) на період після його закінчення (коли випускники можуть працювати повний день і мати стабільний заробіток). Усвідомлення того, що після закінчення ЗВО необхідно працювати та повернути певну суму кредиту й проценти, підвищує відповідальність учнів випускних класів при прийнятті рішень щодо про-

довження навчання, вибору спеціальності та ЗВО. Друга функція кредиту на навчання полягає в згладжуванні нерівності доходів у суспільстві: завдяки кредитним коштам діти з менш заможних родин мають більші шанси здобути якісну вищу освіту за фахом, котрий відповідає їхнім інтересам і хисту, та вдало працевлаштуватися після закінчення навчання.

Аналіз статистичної інформації щодо чисельності одержувачів кредитів на навчання по ЗВО, підпорядкованих Міністерству освіти і науки України, показав, що програма студентського кредитування¹ за понад 10 років її існування так і не стала масовою. Починаючи з 2011 р. її фінансування було припинене, а з 2014 р. видатки по кредитах на здобуття вищої освіти взагалі виключено з планових видатків державного бюджету (табл. 1).

Отже, на сьогодні в Україні, на відміну від країн із розвиненими приватними джерелами фінансування, таких як США, Великобританія, Австралія (табл. 2), пільгова кредитна підтримка студентів фактично відсутня.

Як бачимо, програма кредитування в Україні не працює, й не дивно. Завдяки встановленню занадто пільгових для студентів умов кредитування – процентної ставки, не пов'язаної з рівнем інфляції (3 % річних), і тривалого періоду погашення боргу (майже 16 років після закінчення ЗВО) вона стала подібною до повної державної субсидії. У праці [18, с. 123–125] для оцінки рівня державних втрат за кредитною програмою, пов'язаних зі знеціненням коштів унаслідок інфляції, запропоновано розраховувати коефіцієнт повернення бюджетних коштів (K_1) та зроблено висновок, що за наявних в Україні умов до бюджету повернеться максимум 45 % наданих коштів. Кредитування навчання в нашій державі почало практикуватись у 2003 р., тому наразі можна скористатися фактичними статистичними даними щодо динаміки показників інфляції по роках і точніше оцінити рівень державних втрат. Для проведення такої оцінки розглянемо приклад студента, який оплачував навчання у ЗВО в 2003–2007 рр. за рахунок кредитних коштів (на загальну суму 12,2 тис. грн) та впродовж наступних років вчасно виплачував борги відповідно до вимог чинного законодавства (табл. 3).

Якщо еквівалент наданих 12,2 тис. грн у цінах 2023 р. дорівнює 108,6 тис. грн, то загальний обсяг повернень основної суми боргу й процентів – лише 44,1 тис. грн, тобто 40,6 % наданої суми. Таким чином, кредитна програма за нинішніх макроекономічних умов за один оборот втрачає щонайменше 59,4 % свого фінансового потенціалу. Коефіцієнт повернення бюджетних коштів не враховує втрати, пов'язані з пільгами окремим категоріям одержувачів кредитів (випускникам, котрі мають дітей; тим, які працюють у бюджетних установах в сільській місцевості, проходять строкову службу), а також із наявністю прострочених і неповернених кредитів.

---

¹ Чинним нормативним підґрунтям пільгового студентського кредитування здобуття вищої освіти в Україні є Закон “Про вищу освіту” від 17.01.2002 № 2984-III і Постанова Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку надання цільових пільгових державних кредитів для здобуття вищої освіти” від 16.06.2003 № 916.

Таблиця 1. Динаміка обсягів пільгового державного кредитування студентів ЗВО, підпорядкованих МОН України, протягом 2003–2017 рр.

Рік	Загальна сума видатків за програ- мою, млн грн	Кількість одержу- вачів кредитів, тис. осіб	Чисельність студентів у ЗВО I–IV рівнів акредитації МОН України денної форми навчання на умовах самофінансування, тис. осіб	Частка студентів, охоплених кредит- ною програмою, %	Середній розмір кредиту, тис. грн
2003–2006	35,2	15,5	–	–	2,3
2007	9,1	2,8	354,4	0,8	3,3
2008	8,0	1,5	361,6	0,4	5,3
2009	7,9	1,5	333,3	0,5	5,3
2010	8,9	1,1	325,1	0,3	8,1
2011	2,9				
2012	5,0				
2013	2,9	0,5	227,1	0,2	5,8
2014	–				
2015	–				
2016	–				
2017	–				

Програму не було профінансовано

Видатки за програмою не було заплановано в держбюджеті

Складено за даними звітів про виконання паспортів бюджетних програм за 2007–2017 рр. (http://www.mon.gov.ua/ua/activity/Ministry_budget/).

Таблиця 2. Використання кредитів і грантів в університетах США, Великобританії та Австралії

Країна	Частка студентів у загальному контингенті, %		які не отримують фінансової допомоги
	що отримують фінансову допомогу у вигляді		
	грантів	кредитів	
Австралія	0	88	12
США	20	64	16
Великобританія	0	92	8

Джерело: Education at a glance 2017. OECD indicators. OECD publishing, 2017. С. 284–825. URL: <http://www.uis.unesco.org/Education/Documents/oecd-eag-2017-en.pdf>.

Таблиця 3. Розрахунок коефіцієнта повернення бюджетних коштів за кредитами, наданими протягом 2003–2007 рр.

№ з/п	Рік	Сума боргу за кредитом на початок року, грн	Сума погашення кредиту, грн			Індекс інфляції (грудень до грудня попереднього року)*	Еквівалент погашеної суми, грн (нарошені суми в цінах 2023 р.) (гр. 4 · гр. 7 _{t+1} · гр. 7 _{t+2} · ... · гр. 7 _{2t})
			Разом (гр. 5 + гр. 6)	Основна сума боргу (12,2 тис. на 15 років)	Проценти (гр. 3 · 0,03)		
1	2	3	4	5	6	7	8
1	2003	2 000,00	-	-	-	-	-
2	2004	4 200,00	-	-	-	1,123	-
3	2005	6 600,00	-	-	-	1,103	-
4	2006	9 200,00	-	-	-	1,116	-
5	2007	12 200,00	-	-	-	1,166	-
6	2008	12 200,00	-	-	-	1,223	-
7	2009	12 200,00	1 179,33	813,33	366,00	1,123	6 003,29
8	2010	11 386,67	1 154,93	813,33	341,60	1,091	5 388,71
9	2011	10 573,34	1 130,53	813,33	317,20	1,046	5 042,89
10	2012	9 760,01	1 106,13	813,33	292,80	0,998	4 943,94
11	2013	8 946,68	1 081,73	813,33	268,40	1,005	4 810,83
12	2014	8 133,35	1 057,33	813,33	244,00	1,249	3 764,86
13	2015	7 320,02	1 032,93	813,33	219,60	1,433	2 566,63
14	2016	6 506,69	1 008,53	813,33	195,20	1,124	2 229,54
15	2017	5 693,36	984,13	813,33	170,80	1,12	1 942,50
16	2018	4 880,03	959,73	813,33	146,40	1,12	1 691,37
17	2019	4 066,70	935,33	813,33	122,00	1,12	1 471,76
18	2020	3 253,37	910,93	813,33	97,60	1,12	1 279,79
19	2021	2 440,04	886,53	813,33	73,20	1,12	1 112,06
20	2022	1 626,71	862,13	813,33	48,80	1,12	965,59
21	2023	813,38	837,78	813,33	24,40	1,12	837,78
Всього, грн			15 128,00	12 200,00	2 928,00	-	44 051,54
Еквівалент суми одержаного кредиту на кінець періоду виплат (початкові суми кредиту, скориговані на індекси інфляції наступних років), грн							108 616,69
Коефіцієнт повернення бюджетних коштів (відношення еквівалентів повернених сум за кредитами та процентами до еквівалента наданого кредиту), %							40,6

* Індекс інфляції за 2003–2016 рр. узято з офіційної статистичної інформації; за 2017–2023 рр. – на рівні індексу інфляції 2016 р., 1,1,2.

Розраховано авторами з використанням офіційних даних Державної служби статистики України щодо рівня інфляції в Україні у 2003–2016 рр. (<http://www.ukrstat.gov.ua/>).

Рівень не передбачених законодавством неповернень за кредитами буде вищим за 10 %¹, оскільки багато невідповідальних випускників ЗВО скористалися можливістю ухилитися від сплати боргу, чому сприяла нестабільна ситуація в країні та відсутність у ЗВО дієвих механізмів впливу на боржників протягом 16 років після закінчення ЗВО. Тому коштів, що повертаються за цією кредитною програмою, ніколи не буде достатньо для забезпечення кредитами нових студентів. Отже, попри привабливість умов кредитування для студентів і випускників, чинна програма не є життєздатною як кредитна.

Високий рівень субсидування за кредитами на навчання можуть дозволити собі лише заможні країни, але навіть вони намагаються не порушувати принципів зворотності, платності і строковості та не перетворюють кредити на гранти. Надмірна пільговість і брак дієвих механізмів стягнення боргів не роблять вищу освіту доступнішою, а, навпаки, перешкоджають поширенню програми кредитування на більший контингент студентів.

Перспективним інструментом забезпечення фінансової доступності вищої освіти, котрий уможливить збалансування фінансових інтересів держави як суб'єкта, що надає кредити та сподівається на їх повернення повною мірою, й випускників ЗВО, котрі прагнуть отримати при цьому якомога більші пільги, є кредити з виплатами, що залежать від рівня доходів. Такі кредити успішно використовуються у Великобританії, Австралії, Південній Кореї та США. Теоретичні й методологічні засади їх застосування в рамках змішаних моделей фінансування вищої освіти розглянуто в працях [8–10]. Сутність таких кредитів полягає в тому, що після завершення навчання випускники відшкодовують певний відсоток свого доходу для сплати кредиту та процентів. Ця система є досить справедливою, оскільки випускники, які заробляють більше, повертають кредит швидше, ніж інші.

Можна виокремити декілька базових характеристик, котрі визначають кінцевий формат програми кредитування з виплатами залежно від рівня доходів: 1) річна процентна ставка за кредитом; 2) мінімальний дохід випускника, з якого починаються виплати за кредитом; 3) частка доходу, котра спрямовується на погашення процентів і основної суми боргу; 4) умови, за яких борг за кредитом анулюється. Оперування цими параметрами дає змогу “налаштувати” кредитну програму для використання в певних соціально-економічних умовах. Завдяки доволі стабільній економічній ситуації розвинуті країни здатні забезпечувати пільгові для випускників умови погашення кредитів за одночасного дотримання інтересів держави (реальна процентна ставка за кредитами завжди є додатною, а видатки за відповідною програмою повністю покриваються за рахунок повернень) (табл. 4) [19–21].

Перешкодою на шляху запровадження такої кредитної програми в Україні є значна тінізація національної економіки, що унеможлиблює оцін-

¹ У 2017 р. рівень простроченої заборгованості за кредитами у вітчизняному банківському секторі сягнув майже 30 % за норми щонайбільше 10 % (див.: Брус С. І., Бублик Є. О. Зменшення обсягів проблемних кредитів в Україні в умовах обмеженого інструментарію. *Фінанси України*. 2017. № 7. С. 80).

Таблиця 4. Умови програм кредитування з виплатами, що залежать від рівня доходів, у США, Великобританії та Австралії

Країна	Середній річний рівень інфляції	Річна процентна ставка за кредитом, %		Мінімальна сума доходу, з якого починаються виплати за кредитами	Частка доходу, котра спрямовується на погашення боргу за кредитом
		у період навчання	після завершення навчання		
США	Менш ніж 3 %	0–7,21	4,66–7,21	Немає мінімуму	До 20 % суми нарахованого доходу
Великобританія		Індекс інфляції, збільшений на 3 в. п.		97 % середнього доходу випускників ЗВО	9 % суми нарахованого доходу, що перевищує порогове значення
Австралія		2	2	Середній дохід випускників ЗВО	Прогресивна шкала, але не більше ніж 8 % суми нарахованого доходу

Складено за: Income-Contingent Repayment of Student Loans. URL: <https://www.debt.org/students/income-contingent-repayment/>; Student Loan Repayment: Find the Best Plan for You. URL: https://www.nerdwallet.com/blog/loans/student-loans/student-loan-repayment-plans/?trk=nw_gn2_4.0; Norton A. England and Australia: two higher education income contingent loan systems with very different consequences. URL: <http://andrewnorton.net.au/2017/07/18/england-and-australia-two-higher-education-income-contingent-loan-systems-with-very-different-consequences/>.

ку реальних доходів населення. З огляду на істотну диференціацію доходів у суспільстві, оперувати середніми показниками доходів по країні чи регіону небажано. Вища освіта сьогодні не гарантує високооплачуваної роботи, адже в умовах зменшення обсягів промислового виробництва, високого рівня безробіття й корупції посилюється залежність доходів працівників від суб'єктивних факторів, не пов'язаних із освітою та продуктивністю праці, зокрема від родинних соціальних зв'язків і капіталу.

За досить жорстких економічних умов держава повинна мінімізувати непередбачені втрати й надавати кредити студентам лише на таку суму, котру вони гарантовано зможуть повернути після закінчення ЗВО. Наразі мінімальна заробітна плата є тією обов'язковою гарантованою виплатою, яку роботодавці мають офіційно виплачувати своїм працівникам. Тому визначати суми кредитів на навчання, що їх держава може надавати студентам, пропонуємо виходячи саме з цього показника.

Розглянувши різні можливі параметри кредитної програми з виплатами залежно від рівня доходів, вважаємо за доцільне зупинитися та докладніше проаналізувати варіант із такими умовами (табл. 5):

1) виплата основної суми боргу за кредитом починається після закінчення студентами ЗВО;

2) щорічна сума виплат за кредитами становить 15 % розміру заробітної плати, яку отримують випускники ЗВО, і не нижче від 35 % мінімальної заробітної плати (обидва показники беруться за вирахуванням сум податку з доходів фізичних осіб та військового збору), округленої до найближчих 10 грн (тобто щонайменше 900 грн на місяць, або 10,8 тис. грн на рік у цінах грудня 2017 р.);

Таблиця 5. Прогнозний графік погашення кредиту з виплатами, що залежать від рівня доходів (варіант, коли розрахунок виходяться із суми мінімальної заробітної плати), грн

Порядковий номер року	Сума боргу за кредитом на початок року	Сума мінімальної чистої заробітної плати на рік	Мінімальна сума погашення за кредитом (35 % мінімальної заробітної плати)	Фактична сума погашення на рік		
				разом (гр. 6 + гр. 7)	у т. ч.:	
					проценти за кредитом (гр. 2 · 0,14)	основна сума боргу за кредитом (гр. 4 – гр. 6)
1	2	3	4	5	6	7
1-й	65 000,00	30 912,00	10 819,20	10 819,20	9 100,00	1 719,20
2-й	63 280,80	34 620,00	12 117,00	12 117,00	8 859,31	3 257,69
3-й	60 023,11	38 772,00	13 570,20	13 570,20	8 403,24	5 166,96
4-й	54 856,15	43 428,00	15 199,80	15 199,80	7 679,86	7 519,94
5-й	47 336,21	48 636,00	17 022,60	17 022,60	6 627,07	10 395,53
6-й	36 940,68	54 468,00	19 063,80	19 063,80	5 171,70	13 892,10
7-й	23 048,58	61 008,00	21 352,80	21 352,80	3 226,80	18 126,00
8-й	4 922,58	68 328,00	23 914,80	5 611,60	689,16	4 922,58
Разом	-	-	-	114 757,14	49 757,14	65 000,00

Розраховано виходячи з того, що річна сума погашення становить 35 % мінімальної заробітної плати; індекс інфляції дорівнює зростання заробітної плати (1,12); річна процентна ставка за кредитом – 14 %.

3) процентна ставка за кредитом на навчання дорівнює збільшеному на 2 в. п. мінімальному показнику річного індексу інфляції або річного індексу зростання заробітної плати.

У такому разі за річного прогнозного рівня інфляції 12 % держава може щороку надавати студентам на навчання по 13 тис. грн у кредит (у цінах грудня 2017 р.)¹, і ці кошти будуть гарантовано повернені випускниками протягом восьми років після закінчення ЗВО.

Звичайно, 13 тис. грн на рік на одного студента не достатньо для компенсації всіх витрат, пов'язаних із навчанням. Однак цієї суми вистачить для забезпечення заробітної плати (з нарахуваннями) викладачів, враховуючи оклад доцента, обов'язкові надбавки й доплати відповідно до чинного законодавства та співвідношення чисельності викладачів і студентів 1:12 (табл. 6).

Собівартість підготовки одного студента перевищує 13 тис. грн мінімум на 40–50 % та становить щонайменше 18,2–19,5 тис. грн. Тобто різницю (5,2–6,5 тис. грн у цінах 2017 р.) студенти, як і раніше, повинні будуть заплатити самостійно в період навчання, але це значно менше, ніж повна вартість підготовки. Запропоновані умови кредитування є прийнятними з точки зору менеджменту державних коштів: розрахунковий коефіцієнт повернення більший за одиницю, відповідно, через декілька років нові студенти будуть забезпечуватися кредитами повністю за рахунок тих коштів, котрі повертаються випускниками. Чим нижчим буде рівень інфляції, тим сприятливіші для студентів умови кредитування можуть бути забезпечені й тим вищий відсоток витрат на навчання покриватиметься за рахунок кредитних коштів.

Таблиця 6. Розрахунок видатків на заробітну плату викладачів (на групу з 12 студентів)

Оклад доцента, грн/міс.	Надбавки та доплати, %			Оздоровчі, грн/рік	Разом видатків на оплату праці викладачів, тис. грн	
	за науковий ступінь	за вчене звання	за стаж		Заробітна плата (гр. 1 · [(100 + гр. 2 + гр. 3 + гр. 4)/100] × 12 + гр. 5)	Заробітна плата з нарахуваннями (гр. 6 · 1,22)
1	2	3	4	5	6	7
6 293	15	25	20	6 293	127,1	155,1
Сума, яку сплатять 12 студентів за рахунок кредитних коштів (виходячи із обсягу кредиту 13 тис. грн на рік на одного студента)						156,0

Розраховано в цінах грудня 2017 р. на підставі наказу Міністерства освіти і науки України “Про впорядкування умов оплати праці та затвердження схем тарифних розрядів працівників навчальних закладів, установ освіти та наукових установ” від 26.09.2005 № 557; Постанови Кабінету Міністрів України “Про реалізацію окремих положень частини першої статті 57 Закону України “Про освіту”, частини першої статті 25 Закону України “Про загальну середню освіту”, частини другої статті 18 і частини першої статті 22 Закону України “Про позашкільну освіту”” від 31.01.2001 № 78.

¹ У разі перевищення сумою кредиту 13 тис. грн виникає ризик його непогашення або несвоєчасного погашення (якщо випускнику встановлено заробітну плату на мінімальному рівні).

За цих умов у програмі студентського кредитування для щорічного надання коштів 250 тис. студентам¹ має постійно обертатися близько 21,5 млрд грн (у цінах 2017 р.). Щорічні вливання коштів у програму протягом перших шести років становитимуть 2,3–3,2 млрд грн. Порівняно, наприклад, із видатками на утримання державного апарату, ці суми не занадто обтяжливі для бюджету, однак із метою більш раціонального використання державних коштів варто також розглядати перспективи залучення до програми кредитування державні банки.

Підсумовуючи викладене, доходимо висновку, що програма пільгового студентського кредитування в Україні повинна працювати обов'язково, адже наразі вищу освіту не можна вважати фінансово доступною для населення. Чинна програма державного студентського кредитування є надто пільговою та не може бути поширена на великий контингент студентів. Програми кредитування з виплатами залежно від рівня доходів є перспективним напрямом розвитку кредитів на навчання в Україні, і їх необхідно розвивати, пристосовуючи до вітчизняних реалій. Процентна ставка за кредитами на навчання має бути пов'язана з індексами інфляції й зростання заробітної плати. Через несприятливу макроекономічну ситуацію кредитна програма з виплатами залежно від рівня доходів запроваджуватиметься на більш жорстких для студентів засадах, ніж у розвинутих країнах (вища процентна ставка, відсутність мінімального значення доходу, з якого починаються виплати, більша частка доходу, що спрямовується на погашення кредиту), але в цілому розглянуті умови кредитування відповідають інтересам випускників і фінансовим можливостям держави.

Щодо організації програм студентського кредитування залишається ще багато невирішених питань, які потребують розв'язання, зокрема стосовно формування системи повернення кредитів на навчання, уточнення мінімальної суми коштів, необхідної для якісної підготовки студента (в розрізі спеціальностей, типів навчальних закладів, територій), оцінювання та прогнозування майбутніх доходів випускників.

Список використаних джерел

1. Інноваційна Україна 2020 : нац. доп. / за ред. В. М. Гейця та ін. ; НАН України, Ін-т економіки та прогнозування. Київ, 2015. 336 с. URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2015/07/Інноваційна-Україна-2020+.pdf>.
2. Даниленко А. І. Посилення державних підойм ефективного використання фінансових ресурсів. *Економіка України*. 2015. № 4. С. 28–35.
3. Шелудько Н. М. Кредитний механізм реалізації інвестиційної політики : дис. ... д-ра екон. наук : 08.00.08 / Шелудько Наталя Михайлівна ; НАН України, Ін-т економіки та прогнозування. Київ, 2008. 445 с.
4. Вишневский В. П., Шелудько Н. М. Глобальная финансовая нестабильность как "новая нормальность": истоки, вызовы, перспективы. *TERRA ECONOMICUS*. 2017. № 15 (3). С. 32–55.

¹ Середній контингент студентів, які навчаються на платній основі у ЗВО, підпорядкованих МОН України.

5. Розвиток державних фінансів України в умовах глобалізації / І. О. Луніна та ін. ; за ред. І. О. Луніної ; НАН України, Ін-т економіки та прогнозування. Київ, 2014. 296 с.
6. Соколовська А. М. Шляхи реформування податкової системи України. *Фінанси України*. 2014. № 12. С. 103–121.
7. *Prest A. R.* Financing University Education. London : Institute of Economic Affairs, 1966. 39 p.
8. *Barr N.* The White Paper on Student Loans. *Journal of Social Policy*. 1989. No. 18. P. 66–74.
9. *Blaug M.* An Introduction to the Economics of Education. Harmondsworth : Penguin Books, 1970. 363 с.
10. *Chapman B.* Conceptual Issues and the Australian Experience with Income Contingent Charging for Higher Education. *Economic Journal*. 1997. No. 107 (482). P. 705–730.
11. *Ziderman A., Albrecht D.* Student Loans and their Alternatives: Improving the Performance of Deferred Payment Programs. *Higher Education*. 1992. No. 3 (23). P. 357–374.
12. *Woodhall M.* Review of student support schemes in selected OECD countries. Paris : OECD, 1978. 131 с.
13. *Боголиб Т. М.* Финансирование высшего образования Украины: проблемы и перспективы их решения. *American Scientific Journal*. 2017. No. 1. P. 70–78.
14. *Даниленко С. В.* Моделирование системы управления финансовыми средствами отраслевого министерства : дисс. ... канд. экон. наук : 08.03.02 / Даниленко Светлана Васильевна ; Донецк. нац. ун-т. Донецк, 2004. 182 с.
15. *Zbarazskaya L., Erfort O., Erfort I.* Financing higher education in Ukraine: The binary model versus the diversification model. *International Journal of Educational Development*. 2016. № 49. P. 330–335.
16. *Liuta O., Pigul N.* Analysis of the financial ensuring of higher education institutions in Ukraine. *Економічний аналіз*. 2012. № 10. С. 298–302.
17. *Робак О. М.* Моделирование системы эффективного управления финансовыми потоками Министерства образования и науки Украины : дисс. ... канд. экон. наук : 08.00.11 / Робак Ольга Николаевна ; Донецк. нац. ун-т. Донецк, 2007. 173 с.
18. *Єрфорт О. Ю.* Розвиток системи фінансового забезпечення вищої освіти в Україні : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.08 / Єрфорт Ольга Юріївна ; НАН України, Ін-т економіки та прогнозування. Київ, 2015. 250 с.
19. Income-Contingent Repayment of Student Loans. URL: <https://www.debt.org/students/income-contingent-repayment/>.
20. Student Loan Repayment: Find the Best Plan for You. URL: https://www.nerdwallet.com/blog/loans/student-loans/student-loan-repayment-plans/?trk=nw_gn2_4.0.
21. *Norton A.* England and Australia: two higher education income contingent loan systems with very different consequences. URL: <http://andrewnorton.net.au/2017/07/18/england-and-australia-two-higher-education-income-contingent-loan-systems-with-very-different-consequences>.

References

1. Нейес, V. M. (Ed.). (2015). *Innovacijna Ukrajina 2020* [Innovative Ukraine 2020]. Ky'viv: NAN Ukrayiny', Insty'tut ekonomiky' ta prohnozuvannya. Retrieved from <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2015/07/Інноваційна-Україна-2020++.pdf> [in Ukrainian].
2. Danylenko, A. I. (2015). Posy'lennya derzhavny'kh pidobjm efekty'vnoho vy'kory'stannya finansovy'kh resursiv [Strengthening of state's levers of efficient use of financial resources]. *Ekonomika Ukrayiny'* [Economy of Ukraine], 4, 28–35 [in Ukrainian].
3. Shelud'ko, N. M. (2008). *Kredy'tny'j mekhanizm realizaciyi investy'cijnoyi polity'ky'* [Credit mechanism for implementing investment policy] (Unpublished doctoral dissertation). Ky'viv: NAN Ukrayiny', Insty'tut ekonomiky' ta prohnozuvannya [in Ukrainian].

4. Vishnevskij, V. P., Shelud'ko, N. M. (2017). Global'naya finansovaya nestabil'nost' kak "novaya normal'nost": istoki, vy'zovy, perspektivy [Global financial instability as a "new normality": origins, challenges, prospects]. *TERRA ECONOMICUS*, 15 (3), 32–55 [in Russian].
5. Lunina, I. O. (Ed.). (2014). *Rozvy'tok derzhavny'kh finansiv Ukrainy' v umovakh hlobalizatsiyi* [Development of public finances of Ukraine in the conditions of globalization]. Ky'viv: NAN Ukrainy', Insty'tut ekonomiky' ta prohnozuvannya [in Ukrainian].
6. Sokolov's'ka, A. M. (2014). Shlyakhy' reformuvannya podatkovoyi sy'stemy' Ukrainy' [Ways of reforming the tax system of Ukraine]. *Finansy' Ukrainy'* [Finance of Ukraine], 12, 103–121 [in Ukrainian].
7. Prest, A. R. (1966). *Financing University Education*. London: Institute of Economic Affairs.
8. Barr, N. (1989). The White Paper on Student Loans. *Journal of Social Policy*, 18, 66–74.
9. Blaug, M. (1970). *An Introduction to the Economics of Education*. Harmondsworth: Penguin Books.
10. Chapman, B. (1997). Conceptual Issues and the Australian Experience with Income Contingent Charging for Higher Education. *Economic Journal*, 107 (482), 705–730.
11. Ziderman, A., Albrecht, D. (1992). Student Loans and their Alternatives: Improving the Performance of Deferred Payment Programs. *Higher Education*, 3 (23), 357–374.
12. Woodhall, M. (1978). *Review of student support schemes in selected OECD countries*. Paris: OECD.
13. Bogolib, T. M. (2017). Finansirovanie vy'sshego obrazovaniya Ukrainy': problemy' i perspektivy' ikh resheniya [Financing of higher education in Ukraine: problems and prospects for their solution]. *American Scientific Journal*, 1, 70–78 [in Russian].
14. Danilenko, S. V. (2004). *Modelirovanie sistemy' upravleniya finansovy'mi sredstvami otraslevogo ministerstva* [Modeling of the financial management system of the branch ministry] (Unpublished master's thesis). Doneck: Doneckij nacional'ny' j universitet [in Russian].
15. Zbarazskaya, L., Erfort, O. & Erfort, I. (2016). Financing higher education in Ukraine: The binary model versus the diversification model. *International Journal of Educational Development*, 49, 330–335.
16. Liuta, O., Pigul, N. (2012). Analysis of the financial ensuring of higher education institutions in Ukraine. *Ekonomichny' j analiz* [Economic analysis], 10, 298–302.
17. Robak, O. M. (2007). *Modelirovanie sistemy' e'ffektivnogo upravleniya finansovy'mi potokami Ministerstva obrazovaniya i nauki Ukrainy'* [Modeling the system of effective management of financial flows of the Ministry of Education and Science of Ukraine] (Unpublished master's thesis). Doneck: Doneckij nacional'ny' j universitet [in Russian].
18. Yerfort, O. Yu. (2015). *Rozvy'tok sy'stemy' finansovoho zabezpechennya vy'shhoyi osvity' v Ukraini* [Development of the system of financial provision of higher education in Ukraine] (Unpublished master's thesis). Ky'viv: NAN Ukrainy', Insty'tut ekonomiky' ta prohnozuvannya [in Ukrainian].
19. Income-Contingent Repayment of Student Loans. (n. d.). *Debt.org*. Retrieved from <https://www.debt.org/students/income-contingent-repayment/>.
20. Nykiel, T. (2017, March 31). *Student Loan Repayment: Find the Best Plan for You*. Retrieved from https://www.nerdwallet.com/blog/loans/student-loans/student-loan-repayment-plans/?trk=nw_gn2_4.0.
21. Norton, A. (2017, July 18). *England and Australia: two higher education income contingent loan systems with very different consequences*. Retrieved from <http://andrewnorton.net.au/2017/07/18/england-and-australia-two-higher-education-income-contingent-loan-systems-with-very-different-consequences/>.